

змушена покидати свої домівки через конфлікт, що може призвести до змін у навчанні дітей та до втрати документів;

3. Психологічний вплив війни. Діти, які пережили війну, можуть мати психологічні травми, що впливають на їхню здатність навчатися та інтегруватися в шкільному середовищі;

4. Відсутність доступу до освіти в зоні конфлікту. Деякі регіони, що перебувають у зоні збройних конфліктів, можуть бути важкодоступними для освітніх установ та вчителів.

Тож для вирішення цих проблем потрібні спеціальні заходи та міжнародна підтримка. Деякі можливі кроки передбачають забезпечення безпечного доступу до освіти для всіх дітей, психологічну та соціальну підтримку, а також відновлення освітньої інфраструктури в постраждалих районах. Міжнародні організації і партнери можуть відігравати важливу роль у наданні допомоги та ресурсів для вирішення цих проблем.

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Юридична енциклопедія : у 6 т. / під ред. Ю. С. Шемшученко та ін. ; НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998. Т. 4 : Н–П. 720 с.

3. Правовий захист дітей та система безоплатної правової допомоги. *Безоплатна правнича допомога*. URL : <https://legalaid.gov.ua/novyny/pravovuj-zahyst-ditej-ta-systema-bezoplatnoyi-pravovoyi-dopomogy/#>.

4. Шульц О. А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 91–96.

Андрій СОБАКАРЬ

завідувач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Серед заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх та тягнуть за собою для цих осіб певні наслідки, як правило, морального і виховного характеру, і накладаються в особливому порядку та на підставах, встановлених нормами адміністративного права, найбільш виразно виділяється адміністративна відповідальність. Остання відрізняється

(порівняно з кримінальною) меншою репресивністю і більшою мірою підходить для впливу на неповнолітніх, оскільки перевиховання та виправлення їх часто можливе і без застосування заходів кримінальної відповідальності внаслідок тих особливостей, що відрізняють особистість неповнолітнього: процес формування особистості неповнолітнього ще не завершено, часто у них відсутня стійка антигромадська спрямованість, неповнолітні сприйнятливі до впливу, вони мають більше можливостей до створення та здійснення моделей майбутнього життя, ніж у дорослих.

Загальною метою усіх видів юридичної відповідальності є попередження правопорушень, проте вони мають різні можливості впливу, закладені у кожному з видів відповідальності стосовно суб'єкта, на якого справляється вплив. Зокрема, застосування стосовно неповнолітніх запобіжних та інших адміністративно-правових заходів, а не тільки притягнення їх до адміністративної відповідальності, може бути використано як один із найбільш ефективних засобів боротьби з правопорушеннями неповнолітніх, бо адміністративному методу, заснованому на засадах влади та підпорядкування, властива оперативність реагування, що є особливо необхідною для припинення та попередження правопорушень неповнолітніх та для ліквідації умов, що сприяють появі цих правопорушень, але не завжди є досяжною при здійсненні кримінальної чи цивільної відповідальності.

Широкий діапазон заходів, що переважно застосовуються до неповнолітніх, створює можливість вибору саме тих, за допомогою яких можна було б здійснити на них запобіжно-виховний вплив із максимальним урахуванням індивідуальних особливостей.

Характеристика застосовуваних до неповнолітніх адміністративно-правових заходів відповідальності свідчить, що ця відповідальність має стосовно них явну запобіжно-виховну цільову спрямованість, причому караність правопорушників у деяких заходах відносно слабо виражене, а самі заходи спрямовані здебільшого безпосередньо на виправлення антисоціальної поведінки, формування у неповнолітніх свідомого відповідального ставлення до оточуючих.

Слід погодитися з О. Чернецьким, який до особливих ознак адміністративної відповідальності неповнолітніх відносить те, що ця відповідальність має виховний та нематеріальний характер, оскільки до неповнолітніх у віці від 16 до 18 років, як правило, застосовуються заходи впливу, що не є адміністративними стягненнями, зокрема: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; застереження; догана або сувора догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють. Також за вчинення адміністративних правопорушень в окремих випадках неповнолітні віком від 16 до 18 років можуть нести адміністративну відповідальність на загальних підставах (у разі вчинення дрібного розкрадання, порушення правил дорожнього руху, дрібного хуліганства, стрільби з вогнепальної зброї в населених пунктах,

злісної непокори законній вимозі або розпорядженню працівника поліції і порушення правил поведження з вогнепальною зброєю та боєприпасами). До неповнолітніх не застосовується адміністративний арешт, про що зазначено у ст. 32 КУпАП, вчинення правопорушення неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність, тощо [1, с. 442].

Характерною особливістю адміністративної відповідальності неповнолітніх є також те, що вона, як правило, супроводжується застосуванням відповідно до КУпАП заходів адміністративного примусу до батьків (або осіб, що їх замінюють) за неправильне ставлення до дітей, злісне невиконання обов'язків із виховання дітей, доведення неповнолітніх до стану сп'яніння та у зв'язку з правопорушеннями неповнолітніх. Таке поєднання – відповідальності неповнолітніх та здійснення правових заходів (у тому числі й заходів адміністративної відповідальності) щодо батьків – дозволяє розширити можливості попередження правопорушень неповнолітніх та боротьби з ними.

Особливе значення адміністративної відповідальності (порівняно з іншими видами) для попередження правопорушень неповнолітніх знайшло своє вираження і в правовому регулюванні цього виду відповідальності. До неповнолітніх застосовуються спеціально призначені для них заходи адміністративної відповідальності та інші заходи впливу. Зрозуміло, що в адміністративному праві існують і такі заходи відповідальності, що застосовуються як до неповнолітніх, так і до інших суб'єктів відповідальності (наприклад, штраф), але тим і відрізняється принципово адміністративне право від цивільного та кримінального, що в ньому виокремилася як галузь відповідальності, пов'язана зі спеціальним суб'єктом – неповнолітнім, у той час як правове регулювання відповідальності неповнолітніх у кримінальному праві враховує переважно лише пов'язані з особистістю неповнолітніх особливості застосування до них загальних положень про відповідальність, а у цивільному праві правове регулювання відповідальності неповнолітніх взагалі враховує лише особливості їх положення у зв'язку з тим, що мірою відповідальності фактично є весь завданий збиток.

Однак слід зазначити, що незважаючи на великі можливості впливу на неповнолітніх, закладені в адміністративному законодавстві, принцип індивідуалізації відповідальності неповнолітніх у ньому досі не отримав свого належного розвитку. Це пов'язано як із певними недоліками правового регулювання адміністративної відповідальності в цілому, так і з наявністю низки невирішених проблем щодо відповідальності саме неповнолітніх зокрема.

У нинішніх умовах окремі заходи впливу до неповнолітніх є недосконалими, малоефективними і застарілими [2, с. 25].

Як уже було зазначено вище, КУпАП закріплює перелік таких заходів, не визначаючи поняття та мету застосування, що ускладнює визначення їх правової природи. У зв'язку з цим під час застосування заходів впливу на

практиці виникають певні проблеми. По-перше, у ст. 24-1 КУпАП вказуються заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх за вчинення адміністративних правопорушень у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років. Водночас більшість правопорушень, скоєних особами до 16 років, залишаються безкарними й породжують ще більше свавілля з боку підлітків. А враховуючи, що 14-річний вік фігурує у законодавстві України як найменший, то юридично правильним буде встановлення саме його як віку, з якого особу може бути притягнуто до адміністративної відповідальності.

По-друге, перелік заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх відповідно до ст. 24-1 КУпАП, потребує принципового оновлення та вдосконалення, адже майже всі перелічені заходи не досягають кінцевої мети – мінімізації деліктності неповнолітніх.

По-третє, проблемною залишається сама процедура застосування окремих заходів впливу до неповнолітніх. Наприклад, зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого, не дає відповіді на те, чи є вимога публічності обов'язковою, чи є якась інша форма вибачення, і чи можуть під час вибачення бути присутніми свідки [3, с. 316–322].

По-четверте, такі заходи, як догана та сувора догана, є абсолютно недовірливими та нелогічними у застосуванні до неповнолітніх порушників, адже більше притаманні трудовим правовідносинам. Крім того, незрозумілою є сама процедура їх застосування, документального оформлення, процесуального закріплення тощо.

По-п'яте, передбачені адміністративно-деліктним законодавством заходи впливу до неповнолітніх не відповідають реаліям сьогодення, майже всі вони є рудиментами радянської адміністративної системи і, як наслідок, майже не реалізуються у правозастосовній практиці.

По-шесте, адміністративні примусові заходи, на відміну від інших, мають чітко виражений запобіжно-виховний характер. Правильне та своєчасне застосування їх до неповнолітнього правопорушника дасть змогу виробити в останнього почуття особистої відповідальності перед державою та суспільством за свої протиправні дії на більш ранньому етапі його становлення як особистості.

По-сьоме, до неповнолітніх можна застосовувати не тільки правові, а й інші заходи впливу, як-от: взяття шефства над неповнолітнім, вплив на неповнолітнього за допомогою трудового чи педагогічного колективу, нагляд за поведінкою та діяльністю підлітка з боку посадових осіб служби у справах дітей.

Недоліки правового регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх не випадкові: вони зумовлені тим, що в адміністративному праві відсутня чітка система адміністративних стягнень, а юридичною наукою ще вироблено єдиних принципів побудови цієї системи.

Відсутність єдиної чіткої системи адміністративних стягнень негативно впливає і на вироблення системи адміністративних стягнень стосовно

неповнолітніх. Насамперед це стосується розмежування заходів адміністративної відповідальності та заходів громадського впливу, між якими існують принципові відмінності як за правовою природою, так і за підставами застосування, способами і методами впливу, у зв'язку з чим нівелювання цих заходів здається неприпустимим.

Отже, юридична відповідальність є одним із найважливіших знарядь впливу на поведінку людей, і тому її подальшому вдосконаленню приділятиметься й надалі постійна увага. Однією з ланок цієї відповідальності є адміністративна відповідальність неповнолітніх, проблеми вдосконалення правового регулювання якої в нинішніх умовах є актуальними і набувають особливого значення.

---

1. Чернецький О. Л. Поняття та особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх: теоретико-правові питання. *Форум права*. 2008. № 1. С. 439–444.

2. Тріпак Ю. Р., Краковська А. Є. Адміністративна відповідальність неповнолітніх. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. Т. 1. № 11. С. 23–28.

3. Соловійова О. М. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: чи потрібні зміни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 316–322.

Богдан СОРОКА

курсант ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

д-р філос. в галузі права

Каріна ПІСОЦЬКА

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

PROVIDING A SAFE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR CHILDREN UNDER MARTIAL LAW

Martial law always creates extremely difficult conditions for the life and development of society. Children and youth are one of the most vulnerable groups in military conflicts. However, even in these extraordinary circumstances, it is necessary to give them the opportunity to learn and develop. The topic «Safe environment in the educational process under martial law» is becoming extremely relevant. The issue concerns not only the physical safety of participants in the educational process, but also their psychological well-being, access to education, restructuring of educational programs and the importance of international support.

Armed conflict can also lead to limited access to education due to insecurity and forced displacement. Some children lose the opportunity to study because of